ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 122, Kasım 2021, s. 357-381

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.52919>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
13.10.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.11.2021

Arş. Gör. Dr. Yusuf ÖZCAN

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı
ozcanlaryusuf@gmail.com
Orcid: 0000-0003-2909-8585

TARSUS ARAP ALEVİLERİNDE KULLANILAN ARAPÇA MESELLERİN DİL VE YAPI YÖNÜNDEN İNCELENMESİ¹

Öz

Bu araştırmada Tarsus Arap Alevi toplumunda kullanılan Arapça mesellere yer verilmiş ve bu meseller dil ve cümle yapısı yönünden incelenmiştir. Arapça mesellerin araştırma alanından derlenerek kayıt altına alınması ile adeta toplum belleği olan mesellerin yaşatılması ve bilim dünyasının hizmetine sunulması amaçlanmıştır. Araştırma malzemesinin derlenmesi sırasında alan araştırma metodu, gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Arapça mesel örneklerinin derlenmesinde sözlü kaynaklardan yararlanılmıştır. Kaynak şahıslar yörenin kültürel değerlerini ve Arapçasını iyi bilen 50 yaş üzeri kişilerden oluşmuştur. Arapça dil kullanıcıları sayısının her geçen gün azaldığı Tarsus Arap Alevileri arasında günümüzde Türkçe atasözü kullanımının yaygınlaşma eğiliminde olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte Arapça mesellerin özellikle ikinci kuşağa kadar ileri yaş kimseler tarafından bilindiği ve gündelik hayatta sıkça kullanıldığı görülmüştür. Sahada toplamda 185 adet Arapça mesel derlenmiş ve bu mesellerde günlük konuşma dilinin aksine Türkçe söz varlığı etkisinin yok denecek kadar az olduğu olduğu ve cümle yapısı yönünden de Arap dünyası halk meselleri özelliklerini koruduğu anlaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Arap Halk Edebiyatı, Tarsus, Arap Alevileri, Arapça Atasözleri, Meseller.

¹ Bu makale “Tarsus Araplarının Sözlü Edebiyatı” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir (Bk. Özcan, 2021).

INVESTIGATION OF ARABIC PROVERBS USED IN TARSUS ARAB ALEVIS IN TERMS OF LANGUAGE AND STRUCTURE

Abstract

In this research, Arabic proverbs used in Tarsus Arab Alawite society were compiled and these proverbs were examined in terms of language and sentence structure. By compiling and recording Arabic proverbs from the research area, it is aimed to keep the proverbs that are the memory of the society alive and present them to the service of the scientific world. During the compilation of the research material, field research method, observation and interview techniques were used. Oral sources were used in the compilation of Arabic proverb examples. The resource persons consisted of people over the age of 50 who knew the cultural values and Arabic of the region well. It has been understood that the use of Turkish proverbs tends to become widespread in the Tarsus Arab Alevi community, where the number of Arabic language users is decreasing day by day. However, it has been seen that Arabic proverbs are known by the elderly people, especially up to the second generation, and are frequently used in daily life. A total of 185 Arabic proverbs have been compiled from the research area, and it has been understood that, unlike the colloquial language, in these proverbs, the effect of Turkish vocabulary is almost non-existent, and it preserves the characteristics of the Arab world folk tales in terms of sentence structure.

Keywords: Arabic Folk Literature, Tarsus, Arab Alevis, Arabic Proverbs, Proverbs.

GİRİŞ

Toplum niteliği kazanmış hemen hemen her toplulukta atalarından kalmış kalıp ifadeler rastlanılır. Bu kalıp ifadeler ilgili toplumun tarihini, estetik anlayışını, değerlerini, düşünce yapısını, duygu birikimini ve topluma dair diğer birçok şeyi gözler önüne serer. Bu araştırmada Tarsus Arap Alevilerinde kullanılan Arapça mesel örneklerine yer verilmiş ve bu meseller dil ve cümle yapısı yönünden incelenmiştir. Arapça mesellerin araştırma alanından derlenerek kayıt altına alınması ile adeta toplum belleği olan mesellerin yaşatılması ve bilim dünyasının hizmetine sunulması amaçlanmıştır. Araştırmanın hedef kitlesini Tarsus Arap Alevileri oluşturmuştur. Tarsus Arap Alevileri günümüzde çoğunlukla Tarsus'un (D-400 karayolunun) güneyinde ikamet eden, sayıları 50-55 bin civarında olup kendilerini 'Arap Alevi' olarak adlandıran bir etnik gruptur. Bu etnik grubun Tarsus ve çevresine yerleşmesi ilk etapta dönüşümlü olarak IX. yüzyılda Hamdanî Devleti ile başlamış, gruplar halinde kalıcı yerleşim ise XIX. yüzyılda Mısır'da vuku bulan Mehmet Ali Paşa isyanı sonrasında gerçekleşmiştir (Bk. Tavıl, 2000; Winter, 2016).

Bu çalışmada bilgi malzemesinin derlenmesinde alan araştırma metodu ve bu metot dâhilinde gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Alan araştırması Tarsus'ta Arap Alevi yerleşim yerleri olan Eski Ömerli, Yeni Ömerli, Yeni, Öğretmen, 82 Evler, Duatepe, Şahin, Cumhuriyet, Yeşil (Musalla), Bahçe, Yeşilevler, Yeşilkuyu-Yeşiltepe, Atalar (Huzurkent), Hasanağa, Kelahmet, Aliaga, Aliefendioğlu, Mantaş, Yeniçağ (Araplar) mahallelerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yer verdiğimiz Arapça meseller Tarsus'un farklı yerleşim yerlerinde yaşayan özellikle 50 yaş üzeri yöre Arapçasını ve kültürel değerlerini iyi bilen 51 kaynak kişiden derlenmiştir. Bilindiği gibi meseller hadiseden yola çıkarak veya lafın devamı niteliğinde söylendiği için derlenmesi oldukça zor bir türdür. Mesel derlemelerinde görüşme esnasında hatırlatıcı unsurları öne çıkarmak gereklidir. Bu bakımdan Arapça mesellerin çoğu

doğrudan soru-cevap yöntemiyle değil; grup üyelerinin günlük konuşmalarının takip edilmesiyle derlenmiştir. Sahada toplamda 185 adet Arapça mesel örneğine ulaşılmıştır. Meseller ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmış ve her bir meselin kaynak şahsın haricinde diğer kişilere okunarak kontrolü yapılmıştır. Araştırmanın Arapça mesel örnekleri bahsinde derlenen metinlerin Arap harfleriyle yazımına, transkriptine ve Türkçe çevirisine yer verilmiştir. Kaynak şahıslar metin transkripsiyonu sonunda (K1, K2 ...) şeklinde verilen rumuzlarla gösterilmiştir.

Tarsus Arap Alevlerinde kullanılan Arapça meselleri inceleyen herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bununla birlikte Tarsus Arap Alevleri dışında Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan Anadolu Araplarının Arapça halk mesellerini inceleyen çalışmalar mevcuttur (Bk. Türkan, 2015, 388-399; Önel, 2016; Acat, 2017; Gölcü, 2018; Çiçek, 2019; Akay, 2019; Cengiz, 2021; Mutlu, 2021).

1. Arap Edebiyatında Mesel Kavramı

Atasözleri tarih boyunca farklı milletler tarafından kullanılmış ve farklı dillerde farklı adlarla anılmıştır. Araplar; "atasözü" karşılığı olarak çoğulu *emşāl* olan *meşel* sözcüğünü kullanırlar. Bu sözcük Tarsus Arap diyalektinde *metel* ç. *emtēl* şeklinde farklılaşır. Arap dilinde *meşel* kavramı sözlükte "bir şeye benzemek, bir şeyin benzeri olmak" anlamına gelir. Mişl ve mesil de *meşel* ile aynı anlamda kullanılır. *Meşel* kavramı yaygın olan "bir şeye benzemek" anlamının yanı sıra sözlükte "sıfat-vasıf, öğüt, kıssa, ders, örnek alınan, ayakta dikilmek, faziletli olmak" manalarına da gelir (el-Ezheri, 2001, 4/3340-3342; İbn Manzūr, 1971, 6/680-682). *Meşel* sözcüğünün "benzetmek" anlamının ötesinde (أمثل السلطان فلانا: قتله قودا) örneğinde görüldüğü gibi "bir şeyin aynı sonucu doğurması, aynı ölçüde olması" yani ikinci halin birinci hale benzemesi durumunda misliyle karşılık verme durumunda kullanıldığı da belirtilir (İbn Fāris, 2011, 2/497). Farklı yaklaşımlar söz konusu olsa da Arapça sözlüklerin genelinde *meşel* sözcüğünün yukarıda belirtildiği gibi "denk olma, benzer olma" anlamı ön plana çıkar. Kelimenin menşei hususunda *meşel* sözcüğünün "örnek" anlamındaki 'misāl'den, "dikilmek" anlamındaki 'musul'den ve "benzer olma" anlamındaki 'temāsul'den türemiş olabileceğine dair farklı görüşler mevcuttur (Bk. el-Muberrred, 1999, 2/185; el-'Askeri, 1988, 1/11; el-Meydānī, 1987, 1/5; el-İsfahānī, 2009, 758).

Meşel kavramının terim anlamı üzerine farklı dönemlerde birçok tanım yapılmıştır. Klasik dönem Arap dilbilimcileri ve edebiyatçıları tarafından geliştirilen tanımlara değinecek olursak Ebū Ubeyd el-Kāsim b. Sellām'a (ö. 224/838) göre *meşeller*, Arapların Cahiliye ve İslamî dönemlerindeki hikmetleridir. *Meşeller* ile aktarmak istediklerini kinayeli bir şekilde ifade ettikleri sözleridir. Bir *meşelde*, icāzu'l-lafz (lafızda icaz), isābet-i mana (manada doğruluk) ve hüsn-i teşbīh (teşbihte güzellik) aranır (Bk. es-Suyūtī, 2014, 1/374). Dolayısıyla İbnu's-Sellām'a göre *meşeller* insanlık tecrübesi ve yaşanmışlıkların bir sonucudur. Lafzında icaz ve manaya ulaşmada bir kolaylık olsa da *meşellerin* üslubu açık değildir. İbrahim en-Nazzām (ö. 231/845) da kendisiyle aynı dönemde yaşayan İbnu's-Sellām (ö. 224/838) gibi *meşelleri* sıradan sözlerden ayıran birtakım özelliklerin olduğuna dikkat çekmiştir. O'na göre *meşeller*, içerisinde sıradan sözlerde rastlanılmayan dört unsura sahiptir. Bunlar icāzu'l-lafz (lafzın icazı), isābet-i mana, hüsn-i teşbīh ve cevdetu kināye yani kinayenin tesirli olmasıdır (el-Meydānī, 1987, 1/5). Görüldüğü gibi en-Nazzām, İbnu's-Sellām tarafından zikredilen üç unsura cevdetu kināye unsurunu eklemiştir. el-Meydānī'nin (ö.518/1124) nakline göre el-Muberrred (ö. 286/900) mişāl kelimesinden türemiş olan *meşeli*, "Yaşanmış bir hadisenin halihazırdaki hadiseye benzetildiği yaygın söz" olarak tanımlamıştır. Ona göre *meşelde* asıl olan şey teşbihtir. Bu durumda *meşel*, belirli bir kaynaktan (geçmişe dair kıssalar, örnek hadiseler) nakledilmekle

birlikte insanlar arasında o olaya benzer bir durum başa geldiğinde kullanılan yaygın sözdür (Bk. el-Meydānī, 1987, 1/5).

Klasik dönem Arap dilbilimcilerin tanımları ele alındığında meşel kavramının ıstılah manasında onun sözlük anlamında yer alan ‘benzer olma’ yönünden hareketle önceden gerçekleşmiş bir şey ile hâlihazırda gerçekleşen bir şey arasındaki benzerliğe vurgu yapıldığı görülmüştür. Tanımlamalarda geçen edebî unsurlardan olan lafzın icazından kasıt cümlede kullanılan lafızların azlığı ile birlikte bu lafızların manaya delaletinin fazlalığıdır. Manada isabet ise öz olan sözün kastedilen manaya delaletinin gereğinden az veya çok olmamasıdır. Mesellerde kullanılan teşbihle sözdeki yaratıcılık, kinayeye ise sözün kastedilen manaya delaletindeki kıymeti kastedilir (Bk. Bedir, 2002, 32).

Modern dönem Arap edebiyatçılarından Rüşdî es-Sâlih (ö. 1980)’e göre ise halk meselleri, nesilden nesile sözlü olarak aktarılmış ve halkın tecrübeleri üzere inşa edilmiş olan kısa belağî üslup biçimidir. Bazı durumlarda teşbih, istiâre ve kinayenin gerçekleşmesi için cümlede yer alan tam terkiplerde kısaltma yapılabilir. Rüşdî es-Sâlih, tanımında mesellerin edebî yönü (şekli) üzerinde durmuştur. Dolayısıyla O’na göre belağî açıdan etkileyici yönüyle nesilden nesile aktarılacak insanlar arasında yaygınlık kazanan halk meşelleri, belagat ilminin dışında tutulamaz. Ayrıca es-Sâlih’e göre bir cümlenin halk meşeli kategorisinde değerlendirilmesi için onun toplum tarafından nesilden nesile sözlü olarak aktarılması gerekir. Halk meselleri yazıyla kayıt altına alınan fasih mesellerden bu yönüyle ayrılır (Bk. Ahmed, 2004, 25-27). Görüldüğü gibi Arap dilbilimcileri tarafından yapılan tanımlamalarda mesellerin benzer özellikleri üzerinde durulmuştur. Buradan hareketle mesellerin ortak özelliklerini (Ḥaṣāiṣu’l-Emsāl) genel hatlarıyla şu şekilde sıralayabiliriz (Bk. İbrahim, ts., 139-141; Halitim, 2016, 40-48):

1) Mesellerde lafız az, kullanılan lafızların manaya delaleti ise fazladır. 2) Meseller geniş kitlelerinin ürünüdür, yani anonimdir. 3) Mesellerde esas teşbih olup daha önce yaşanmış ferdi bir tecrübenin bir sonraki nesillere aktarımı amaçlanır. 4) Meseller sıradan sözlerden farklı olarak edebî bir şekle sahiptir. 5) Mesellerin lafzı sabittir, değişmez. Lafızlarda yapılacak en ufak bir değişiklik onun edebî yönünü ortadan kaldırır. Bu bakımdan mesellerde gereksiz bir tek kelimeye dahi rastlanılmaz. 6) Mesellerde çoğunlukla tekil kalıplar kullanılır. Tekil şahıslar üzerinden umuma mesaj verilir. 7) Mesellerde amaç teşbih yoluyla karşı tarafa mesaj vermektir. Bu bakımdan mesellerde konu hakkında olumlu veya olumsuz hüküm ve değerlendirme aranmaz. Yani atasözlerinde sözün niçin öyle olduğu veya niçin öyle olması gerektiği açıklanmaz.

2. Tarsus Arap Halk Meseli Örnekleri

Bu başlık altında Tarsus Arap Alevileri tarafından kullanılan Arapça halk mesellerine yer verilmiştir. Alan araştırmamız boyunca 185 adet Arap halk meseli derlenmiştir. Tarsus Arap Alevilerinden derlenen Arapça meseller şu şekildedir:

1. آ بعين بحالو بيلقش لغيرو.

Ē bi-’ayyin bi-hālu bi-yılqış le-ğayru (K15, K26, K3). (Kendi haline bakmaz başkalarına bakar). Kendi kusurunu görmeyip sürekli başkalarının kusurunu gören insanlar için kullanılır.

2. آ من كرما عالكلب، من كرما لصاحبو.

Ē min kirma ‘al-kelb, min kirma le-şāḥbo (K7, K16, K26). (Köpeğe yapılan ikram, sahibine geçmez).

3. آبتعرف خيرو بلا متعيش الي غيرو.

Ā b-ta'rif hayro bi-le met'īš il-ğayro (K4, K48). (Başkasını görmeden yanındakinin iyiliğini bilemezsin). İnsan yakınındaki kişinin gerçek kıymetini, kendisi için yapmış olduğu fedakârlıkların değerini veya tam tersi duyguları ancak başkalarıyla da iletişime geçmek suretiyle idrak eder.

4. ابعء عن الشر وغنى للو.

Ib 'ad 'ani 'l-şerr u ğanni-llu (K17, K34). (Şerden uzaklaş ve ona şarkı söyle).

5. آباخذ من ملتو بيموت من علتو.

Ē bi-yāhad min milto, bi-ymūt min 'ulto (K18, K13, K31, K10, K6). (Almayan kendi milletinden, ölür illetinden). Bu atasözü kendi milletinin değerlerini görmezden gelen ve bu değerleri küçümseyen kişiler için söylenir.

6. ال آبيببت آبيصطاد.

Īl ē bi-ybeyit ā bı-yıştād (K17). (Gecelemeyen, avlanamaz). Türkçemizdeki “Emek olmadan yemek olmaz.” atasözü ile benzer mesajı içerir.

7. ال آبيسمع من اكبيرو بيسمعو العالم.

Īl ē bi-yisma' min ikbīro bi-yisma'u l-'ālem (K42, K19). (Büyüğünü dinlemeyeni âlem duyar). Türkçemizdeki “Ulu sözü dinlemeyen ulum ulum ulur.” atasözüne benzer anlamı vardır. Bu sözle büyüklerinin tavsiye ve tecrübelerinden istifade etmeyen bir kişinin günün birinde bir kusur işleyebileceği ve toplum önünde küçük düşebileceği belirtilir.

8. آبيكشر عالنابو كل خب بيسحبو.

Ē bi-ykeşşer 'an-nābo kill hab bi-yışhabo (K20). (Sahtekâr, dişini göstermeyenden korkar). Türkçemizdeki “Havlayan köpek ısırılmaz.” atasözüyle aynı manada kullanılır.

9. اخر صديق عند الضيق.

Ahḥır sıdīk 'andi 'd-ḏīk (K40, K36). (Dostu zor zamanda seç). Türkçemizdeki “Dostun iyisi kara günde belli olur.” atasözüyle aynı anlamı taşır.

10. الأدب خلقت قبل الدين.

el-Edeb ḥılıkt ḳable'd-dīn (K9). (Edep dinden önce gelir). Din kelimesiyle ibadetler kastedilir. Bu sözle önceliğin güzel ahlak olması gerektiğine vurgu yapılır.

11. ايزا أصحابك عسل لا تلحسو كلو.

Īze aṣḥābek 'ase'l le tilḥasu killo (K37, K22). (Dostun bal ise de hepsini yalayıp yutma). Bu sözle kişinin sevgide dahi ölçülü olması gerektiği bildirilir.

12. ارضينا بالهم والهم ما بيرضى فينا.

Irḏīnā bil 'l-hemm vi 'l-hemm mā b-yırḏa fīnā (K21). (Biz hüznümüzü kabullendik de hüzn bizi kabullenmedi).

13. أرض الواطن بتشرب ميتا وميت غيرا.

Arḏi 'l-vātī' bı-tışrab mayyta vu mayyit ğayra (K21, K39, K27, K65). (Engin yer hem kendi suyunu hem de başka yerin suyunu içer). Meselde geçen ‘engin yer’ tabiri ile alçak gönüllü kişiler kastedilir. Buna göre alçak gönüllü olanlar toplum içinde saygı görür ve yücelir.

14. ارغيف بالرغيف، لا ترم جارك جوعان.

Irġīf bi 'r-ġīf, lē termi cārek cū 'ān (K31, K8, K1). (Bir ekmeğe bir ekme, komşunu aç bırakma).

15. أرنبه حردان عالجبل والجبل ما الو خبر.

Erenbi ḥırdēn 'ac-cebe'l, vi 'c-cebe'l mā ılı ḥabar (K22, K8, K12). (Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış).

16. اذا أمانك لا تخو لو كان كنت خوان.

Īzē emēnek lē-tḥuv luv kān kint ḥuvvēn (K16, K41). (Hain de olsan emanet edene ihanet etme).

17. اشتغل اشتغل عمر لراسو ما حظ چادر.

Iştıgıl ıştıgıl ‘amr le-rāsu mā haṭ ṣādīr (K12). (Bir ömür çalıştı da başını sokacak bir çadırı olmadı). Emeği sonucunda hak ettiği yerlere gelemeyen kimseler için kullanılır.

18. أعمى آبيقشع أعمية غيرو.

A‘mā ā-bı-yıkṣa‘ a‘miyyet ḡayru (K15). (Kör, başkasının körlüğünü görmez). Kişi kendinde de var olan bir kusuru başkasında görmek istemez. Bu onu üzer ve genelde başkalarında kendinde olmayan kusuru görür.

19. ال بيتوكل لربو آبيندو والله بيعطي للإنسان لقدو قرو.

İl bi-yitvekkal le-rabbo ē-biyindäv, Allah bi-ya‘tī le‘l-insēn le-ḡaddu ḡārā‘ (K28). (Rabbine güvenen (ısrarla) istemez, Allah insana yazdığı kadarını verir). Türkçemizdeki “Kısmetinde ne varsa kaşığında o çıkar” atasözüyle benzer mesajı içerir. Dolayısıyla bu sözle Allah’ın takdirinin önüne geçilemeyeceği vurgulanır.

20. ال بيحترق تمو من الحليب بينفخ اللبن ويباكلو.

İl bi-yihtirık tummo mi‘l-ḡalīb bı-yınfaḡ il-lebin u b-yēklo (K11, K33). (Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer).

21. ال بيخلق الجحش ببيلقك.

İl bi-yıḡlaḡ il-caḡṣ bi-yıḡlaḡak (K21). (Seni yaratan eşeği de yaratmıştır). Kibirli insanlar için söylenilen bir sözdür.

22. ال بيسوي خير بيلقي شر.

İl bi-ysevvi ḡeyr bi-ylāḡi ṣerr (K14, K18, K20, K39, K33, K13). (İyilik eden kötülük bulur).

23. ال بيشغل متل جحش بيركيو الناس.

İl-bi-yiştıḡıl mitl caḡṣ bi-yirkebo‘n-nēs (K37). (Herkes eşek gibi çalışanın üzerine biner). Emeğini esirgemeyen, işten kaçmayan ve kendisine söylenileni harfiyen yerine getiren kişi diğerlerinin gözünde iş yaptırılacak kişidir.

24. ال بيشقا بيلقا.

il-bi-yiṣḡa bi-yilḡa (K39, K18, K23, K24, K25). (Eden bulur).

25. ال بيصير ملعون لخواطو، بيصير جحش امراتو.

il bı-yıṣīr mel‘ūn le-ḡvāto, bı-yıṣīr caḡṣ imrāto (K21, K29, K44, K13). (Kardeşlerine ihanet eden; karısının eşeği olur).

26. الاكتير بيشاشر عالانسان.

il-İktīr bi-yṣēṣīr ‘al-insēn (K20, K1, K26, K27) (Fazlası (mal), insanı şaşırtır).

27. الله اذا أعطي عمرو آبتقتللو شده.

Allah izē a‘tī ‘amro, ē-btiḡtil lu ṣiddi (K32) (Allah ömür vermişse zulüm onu öldürmez). Türkçemizdeki “Yürü ya kulum.” deyiimiyle aynı anlamdadır. Allah bir şeyi taktir etmişse hiçbir şeyin onun önüne geçemeyeceğini bildirir.

28. الله شو بيريد بيصير.

Allaḡ ṣū bi-yrīd bı-yıṣīr (K21). (Allah ne dilerse o olur).

29. الله يبارك بالكتره ولو كي لدست شوربا.

Allaḡ ybārik bi‘l-kitri velev ki le-dist ṣōrba (K43, K19, K27). (Bir kazan çorba eşliğinde de olsa Allah birlikteliği mübarek kılar). Burada her türlü zorluğa rağmen birlikte hareket etmenin, ayrılmamanın ve az da olsa paylaşmanın önemine vurgu yapılmıştır.

30. ال لا بيقتل بتو بيقتل حالو.

İl-lē bı-yıḡtal bitto bı-yıḡtal ḡālo‘ (K23, K17, K29, K21, K28, K1). (Kızını dövmeyen kendini döver).

31. اللي ما بيشقا ما بيلقا.

İlli mā bi-yiṣṣā mā bi-yilḳa (K18). (Acısını çekmeyen (isteğine) kavuşamaz). Daha önce açıklamasını yaptığımız “İl ē bi-ybeyit ā bī-yiṣṣād./ Gecelemeyen avlanamaz.” atasözü ile aynı anlama gelir.

32. اللي ما بيقدر على حماتو بيندر لمراتو.

İlli mā bi-yḳaddar ‘ala-ḥmāto bi-yinder le-mrāto (K37). (Kaynanasını beğenmeyen hanımını da beğenmez).

33. أنا قلبي لولدي، ولدي قلبو عالاجر.

Ene ḳalbī le-veldī, veldī ḳalbo ‘al-ḥacar (K28). (Benim kalbim çocuğuma, çocuğumun kalbi taşlara). Türkçemizdeki “Baba oğluna bir bağ bağışlamış, oğul babaya bir salkım üzüm vermemiş.” atasözüyle aynı anlamı taşır.

34. الانسان لسانو، اللسان ميزانو.

il-İnsān lisēno, el-lisēn mizēno (K21, K30). (Dil, insanın terazisidir). Her insan düşüncelerini dili ile ifade eder. Bu bakımdan dil kişinin olaylar karşısındaki tutumunu yansıtır ve kişi hakkında hüküm verilmesinde bir ölçüdür.

35. أولتو وليد آخرتو وليد.

Evviltu velīd, āḥirtu velīd (K29). (Öncesi çocuk, sonu da çocuk). Türkçemizdeki “Bir kişi yedisinde ne ise yetmişinde de odur.” atasözü ile aynı anlamda kullanılır.

36. ايد الوحدہ آبتفقص.

İdi’l-ve’ḥdi ē bi-tfakkaṣ (K34, K21). (Bir el, tek başına alkışlamaz). Tek başına mücadelenin kişiye bir yarar sağlamayacağı, başarının ancak birlikte hareket etme sonucunda gerçekleşeceği belirtilmektedir.

37. باب ال بيحي منو هوا سكرو.

Bāb il-bi-ycī minnu hevā, sekro (K15). (Hava geçiren kapıyı kapat gitsin). Zarar getirecek işlerden daha büyük zarar görmeden vazgeçmek gerektiği manasında söylenen sözdür.

38. باب النجار مخلوع.

Bābi’n-niccār mīḥlū (K33, K31, K13). (Marangozun kapısı sökülmüş olur). Türkçemizdeki “Marangozun kapısı sırimla bağlı olur.” atasözü ile benzer mesaj içerir.

39. باشتري جوور آباشتري دوور.

Bi-iṣṭirī covr ē bi-iṣṭirī dovr (K25, K17). (Ev almam komşu alırım). Türkçede “Ev alma komşu al.” şeklinde kullanılır.

40. البت بتصر احنيه عالخي، والخي بيصير قلبو قاسي عالبت.

il-Bitt bi-tṣır ihneyi ‘al-ḥayy, vī’l-ḥayy bī-yṣīr ḳalbu ḳāsi ‘al-bitt (K20). (Kız, erkek kardeşinin özlemini çeker; erkek ise kıza karşı serttir).

41. البت ما خساره بده النظاره.

il-Bitt mā ḥsāra bedde’n-nṭāra (K34). (Kız çocuğu onu gözettiğin müddetçe zarar getirmez). Burada haklarına riayet edildiği ve korunup kollandığı müddetçe kız çocuklarının kişiye zarardan ziyade fayda sağlayacağı anlatılır. Türkçedeki “Kızını dövmeyen dizini döver.” atasözünde verilmek istenen mesaj farklı yaklaşımla aktarılmıştır.

42. بحكي معك يا جاره تسمعي يا كنه.

Bihki ma ‘ik yā cāra tisma ‘ī yā kenni (K35, K27). (Ey komşu sana söylüyorum, gelin sen anla). Türkçedeki “Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla.” atasözüyle benzerdir.

43. بطنو مڑبع عينو ما تڑبع.

Baṭnu me-ṣjbe ‘aynu mē tıjbe (K16). (Karnı doyar gözü doymaz).

44. بعيد عن العين بعيد عن القلب.

Ba ‘īd ‘ani’l-‘ayn, ba ‘īd ‘ani’l-ḳalb (K11, K17). (Gözden uzak olan gönülden de uzaktır).

45. بلا عزيمة ما الو قيمه. *Bi-lē 'azīmi mā lu' kıymī* (K32). (Davetsiz işin kıymeti olmaz). Gönülsüz yapılan işin kişiye fayda sağlamayacağına dikkat çekilir.
46. بيت السبع آبيخلع من العظام. *Beyti's-seb' ē b-yihla' mi'l- 'aḍām* (K28, K20, K21). (Aslanın evinde kemik eksik olmaz). Kişi her işle uğraşıyorsa çevresinde mutlaka uğraştığı işe dair işaretler vardır.
47. بيت الضيق ببساع اربعين الصديق. *Beyti'd-ḍayyik bi-ysā' irb'in-iṣṣdayyik* (K25) (Dar bir ev, kırk samimi arkadaşla geniş gelir). Birbirine gönülden bağlı, uyumlu çalışan kişilerin mevcut sorunların üstesinden kolaylıkla gelebilecekleri mesajı verilmektedir.
48. بيت أمير صبحت فقير، بيت فقير صبحت أمير. *Bīt emīr ṣabbaht faḳīr, bīt faḳīr ṣabbaht emīr* (K36). (Gün gelir zengin uyur fakir, fakir uyur zengin kalkarsın). Bu sözle insanın başına hayatta her şeyin gelebileceği hatırlatılır.
49. بيخلص من الحر بلاق لو البرد. *Bi-yihlaṣ mi'l-ḥarr bi-ylāḳi lu'l-berd* (K20, K3). (Sıcaktan kurtulur, soğuğa yakalanır). Türkçedeki “Yağmurdan kaçıp doluya tutulmak” deyimini ile aynı mesajı verir.
50. البيدر أكرم من صاحبو. *il-Beyder ekram mın ṣāḥbo* (K32). (Harman, sahibinden daha cömerttir). Bu atasözünde harmandan kasıt kullarına rızık veren Allah'tır.
51. بيشبّه الزلمه أما ناصبو بطيزو دني. *Bi-yṣebbih iz-zelmi ama nāṣibu bi-ṭīzu denī* (K14). (Adama benzer ama kışında kuyruğu eksik). İnsani değerlere sahip olmayan, insana yakışmayan davranışlarda bulunan kimseler için söylenir.
52. بيشغل مثل جحش، بياكل مثل الحصون. *Bi-yiṣṭiḡil mitl caḥṣ, bi-yākil mitl-ḥṣūn* (K32). (Eşek gibi çalışır; beygir gibi yer).
53. بيصير عندك دبس، من عنتاب بيجيك مشترو لاتشترو. *Bi-yṣīr 'indek dıbs, min 'Anteb bi-ycīk miṣṭero-v lē tiṣṭiro* (K26). (Yanında pekmezin olsun, satmasan da müşterisi Antep'ten gelir). Türkçemizdeki “Çengelde kokmuş etim yok.” deyimiyile benzer anlam içerir.
54. ال بيلعب مع القطه، بيتحمل خرميشا. *İl bi-yil'ab ma'i'l-kıṭṭa, bi-yuṭḥammil ḥaramīṣa* (K27, K19). (Kediyle oynayan tırmalamasına katlanır). Türkçemizdeki “Gülü seven dikenine katlanır.” atasözünün içerdiği mesaj kedi ve tırmalama üzerinden farklı benzetmelerle aktarılmıştır.
55. ال بيوقع بالبحر بيمسك عالحي. *il bi-yıvḳa' bi'l-baḥr bi-yimsik 'al-ḥayy* (K25, K33, K23, K11). (Denize düşen yılanı sarılır).
56. ببي ما بيلعب بعقل تيس. *Beyyi mā-b-yıl'ab bi-'aql tiys* (K21). (Babam tekelerin akıyla oynamaz). Türkçemizdeki “Falanın ipiyle kuyuya inmez.” deyimiyile benzerdir.
57. تعب حالو لا تعب الزينو. *Te'ab ḥālo lē te'ab iz-zīno* (K18). (Kendi bitti, süslenmesi bitmedi).
58. تعطي بتك للشب قسمتا للرب. *Tu'ṭi bittek le'ṣ-ṣeb kısmıta le'r-rab* (K38). (Kızını gence ver, kısmeti Allah'tan).
59. تياب لعيار آ بيدفي. *Tiyēb lı'yēr ā bi-ydeffī* (K1). (Emanet elbise sıcak tutmaz). Kişiye kendisine ait olmayan bir şeyin yeterli gelmeyeceği mesajı verilmektedir.

60. جا القداس برد انداس خدو أرواييح الصيف. *Cē l-kiddēs berd indēs hiddo ervâyihî 'ş-şayf* (K41, K21, K50, K3). (Kıddes geldi mi soğuk gider yerini yazın kokusu alır). Kıddes günü Yuhanna'nın Hz. İsa'yı Ürdün nehrinde vaftiz ettiği gündür. Arap Aleviler 23 Ocak öğleden sonra başlayıp 24 Ocak öğleye kadar bu günü Kıddes bayramı olarak kutlarlar. Bu günde taş kadayıfı tatlısı yapılır. Bu tarihten sonra ilkbaharla birlikte doğanın canlanmasına dikkat çekilir (Bk. Ökten, 2017, 121).
61. جاجه بتشرب ماي بتعين لربا. *Cēci b-tıṣrab māyy, bi-t'ayyin le-rabba* (K15). (Tavuk dahi su içerken rabbine bakar). Bu sözle Allah tarafından verilen nimetlere şükretmenin gereğinden bahsedilir.
62. جاجه قطعوا منقارا ما غيرت كارا. *Cēci kaṭ'ū minḳāra ma ġayrat kārā* (K31). (Tavuğun gagasını kestiler yine de huyundan vazgeçmedi). Türkçemizdeki "Huylu huyundan vazgeçmez." atasözü ile aynı anlama gelir.
63. الجار قبل الدار. *ic-Cār qablî d-dār* (K37, K38, K39, K33, K14, K1). (Komşu evden öncedir). Türkçemizdeki "Ev alma komşu al." atasözü ile aynı mesajı taşır.
64. الجار محتاج لسفيتو الجار. *ic-Cār muḥtāc le-safītu 'c-cār* (K39, K5). (Komşu komşunun külüne muhtaçtır).
65. جارك بيطعميك بالحنه وابنك بيطعميك بالمنه. *Cārek bi-yṭa 'mīk bi'l-ḥinni ve-bnek bi-yṭa 'mīk bi'l-minni* (K43, K50). (Komşun sana severek yedirir; oğlun ise minnetle).
66. الجرح آبيحرق بس صاحبو. *ic-Cırḥ ē b-yıḥrık bes şāḥbo* (K24). (Acı, sahibini yakar). Türkçemizde "Ateş düştüğü yeri yakar." şeklinde kullanılmaktadır.
67. جمل لا يقشع حندوبتو آ بيقشع عيارو، عيارو بيحطو بغيرو. *Cemil le-yıḳṣa' ḥandūbtu ē-bi-yıḳṣa' a'yāru, a'yāru bi-yḥıṭtu bi-ġayru* (K1). (Deve kendi hörgücünü eğriliğini görmez, eğriliği başkasına atar).
68. جمل يقشع حندوبتو بيوقع بينكسر رقبتو. *Cemil yıḳṣa' ḥandūbtu bı-yıvḳa' bı-yınkisır raḳıbtu* (K10, K27, K40, K19). (Deve hörgücünü görmüş, düşmüş boynu kırılmış). Kendi kusurunu görmezden gelen ve en ufak şeyde alınganlık sergileyen kişiler için söylenir.
69. جوور القريب أحسن من خي البعيد. *Cōru l-ḳarīb aḥsen min ḥayyi 'l-ba'īd* (K46, K25). (Yakın komşu, uzakta olan kardeşten daha iyidir). Kişinin her türlü sorununa ilk koşan yakın komşusu olacağı için bu şekilde söylenir.
70. الحجره مطرحا ثقيله. *il-Ḥacra matraḥa itḳīli* (K28, K26, K34, K21). (Taş yerinde ağırdır).
71. حساب السوق أبيطبق عالصندوق. *Ḥisēb is-sūḳ ā-byıṭbaḳ 'aṣ-ṣandūḳ* (K41). (Çarşı hesabı kumbarayla uyuşmaz). Türkçemizdeki 'Evdeki hesap çarşıya uymaz' atasözüne benzerdir.
72. حط إيدك عل عبك، الله يحبك. *Ḥaṭṭ īdek 'al-'ıbbek Alla^h yḥabbek* (K42). (Elini cebine uzat ki Allah seni sevsin). Bu sözle fakiri gözetmek, cimrilik etmemek gerektiğine işaret edilir.
73. حط ولدك عالحيطون قل أخذو الشيطون. *Ḥıṭ veldek 'al-ḥītōn, ḳul aḥadu 'ş-ṣītōn* (K43). (Oğlunu duvara koy, sonra da şeytan aldı de). Malını tedbirsiz olarak ortalık yerde bırakıp çalındığında ise suçun tamamını hırsızda gören kimseler için kullanılır.

74. *حطو لدنب الكلب أربعين يوم بالقلب، ما دوز.*
Ḥattū le-denbi 'l-kelb erbi 'in yovm bi 'l-kālib, mā davze (K21, K9, K40). (Köpeğin kuyruğunu kırk gün kalıba koydular; kuyruk yine düzelmedi). Türkçemizdeki “Huylu huyundan vazgeçmez.” atasözüyle aynı anlamı taşır.
75. *الحلو بالعرق والجليق بباقو.*
il-Ḥiluv bi 'l- 'ırk vı 'c-cılık bi-bāko (K34). (Tatlı olan kökte, sulu olan onun bağındadır). Bu söz kişiliği sağlam kişilerin ayaklarının yere sağlam basacağı anlamı taşır.
76. *حيط الواطئ كل حب بيركبو.*
Ḥaytu 'l-vātī ' kill ḥabb bi-yirkebo (K24) (Duvar engin olunca her yük ona biner).
77. *خب التبن تيجي زمانو.*
Ḥabbi 't-tibin teyici zamāno (K20, K13, K42). (Sakla samanı, gelir zamanı).
78. *خب كرمته كبيره لشهر الضبوط وآدار.*
Ḥabbi kirmetek kbiri le-şehri 'z-bōṭ.v-ādār (K24). (Büyük kütükleri şubat ve mart ayına sakla).
79. *خلقت جحش بتم جحش.*
Ḥılıkt caḥş bettem caḥş (K11). (Eşek geldim, eşek giderim).
80. *خمس اصابع أبيصير سوي.*
Ḥams 'şābi ' ē bi-yşir sıvey (K1, K17). (Beş parmağın beşi bir olmaz).
81. *خمس اصابع أبيشبهو بعضين.*
Ḥams 'şābi ' ē bi-yşebho ba 'dī'n (K38). (Beş parmağın beşi bir olmaz).
82. *ضحك ال بمعنى من قلة لأدب.*
Ḍıḥık il bi-ma 'na min kılliti 'l-edeb (K27). (Sebepsiz gülmek edep eksikliğindendir).
83. *ضربو وصيبو وقل هذا نصيبو.*
Ḍırıbo va şıbo va ḫul hāda naşıbo (K6, K25, K24). (Vur, öldür; sonra da bu onun nasibi de).
84. *ذهب ز غير بيعد اكتوبر.*
Deheb zıḡayyir bi-y 'id iktūr (K21, K13). (Altın (tartıda) küçüktür ama (pahada) çok sayar).
85. *دوار بمنغال أحسن من وزيت البرية.*
Duvēr bi-mangēl aḥsen min vazzīti 'l-berri' (K36, K28, K43). (Mangaldaki serçe, dışardaki kazdan daha evladır). Kişinin sahip olduğu şeylerle yetinmesi gerektiği anlamında kullanılır.
86. *الديك ال أبيصيح بوقتو بيدبحو.*
il-Dīk il-ē bi-yşīḥ bi-vakto bi-yıdbaḥo (K11). (Vakitsiz öten horozun başını keserler).
87. *الدين بيشد الدين.*
id-Deyn bi-yşidd id-deyn (K44, K24). (Borç, borcu çeker). Kötülük kötülüğü, iyilik iyiliği çağırır anlamındadır.
88. *ربي كلب بينفك ربي بني آدم بيققلعك.*
Rabbī kelb bi-yinfa 'āk rabbi bnī-Ādem bi-yıqla 'āk (K45). (Köpek beslersin fayda, insan beslersin zarar görürsün).
89. *الرجال رحمه ولو كان فحمه.*
er-Riccēl raḥmi velev kān faḥmi (K28, K51). (Erkek kömür de olsa rahmettir). Bu atasözü ile erkeğin kötü de olsa aile için önemi belirtilir.
90. *روح حلو تعال حلو.*
Rūḥ ḫiluv te 'āl ḫiluv (K21). (Tatlı git, tatlı gel). Davet edilmediği halde aynı kişinin evine çokça giden kimse için söylenir.
91. *زلمة لمعود لخبزك مشي بيشوفك بجوعو.*

Zelmeti li-m'avved le-ḥıbzāk mişşi bi-yşūfek bi-cuv'u (K11, K17). (Sofrana oturmaya alışmış bir insanın seni görünce aklına açlığı gelir).

92. زنبك على جنبك.

Zenbek 'alā cenbek (K19, K23, K14, K27). (Yaptığın kötülükler seninledir).

93. السبع لو ببوقع بيصير عالچقال مسخروو.

is-Seb' lov bı-yıvka' bı-yşır 'al-çıkā'l masharov (K47, K26). (Aslan düşerse çakallara maskara olur).

94. السين الحلو بيطلع الحي من كوره.

ilsin il-ḥıluv bi-ḥāla'a'l-ḥayy min kūra (K25, K46, K23). (Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır).

95. شاور اكبيرك واصغيرك بعد صور شور عقلك.

Şāvir ikbīrek ve 'z-zıgīrek ba'din şavvir şuvvir 'aḳlek (K48). (Önce büyüğüne, küçüğüne danış, sonra kendi fikrine git).

96. شاور عشره واقطع مره.

Şāvir 'aşra vı-ḳta' marra (K41). (On düşün-danış, bir kes).

97. شب التايب حبيب الله واختيار التايب عدو الله.

Şebbi't-tāyib ḥabība'llāh vu ḥıtyārı't-tāyib 'aduvva'llāh (K36). (Tövbe eden genç Allah'ın sevgilisi, tövbe eden ihtiyar ise Allah'ın düşmanıdır). Bu sözle mübalağalı bir şekilde gençlikte yapılanın yaşlılıkta yapılan ibadetlerden daha hayırlı olacağı mesajı verilir.

98. شبع التم تتستح العين.

Şebbi' it-tumm te-tistiḥı'l- 'ayn (K29, K20). (Ağzı doyur ki göz utansın). Açgözlü doyumsuz insanlar için kullanılır.

99. شبع الكلب بيحمي دارك، جوع القط بياكل فارك.

Şebbi' il-kelb bı-yıhmī dāarak, cevvi' il-ḳıṭṭ bi-yēkil fāarak (K11, K15, K43). (Köpeği doyur ki evini korusun; kediyi aç bırak ki (evdeki) fareni yesin). Burada sadık ve nankör kimselere nasıl davranılacağından bahsedilir.

100. الشغل بجيب العافيه.

iş-Şıgıl bi-cīb il- 'āfiyyi (K28). (Çalışmak sıhhat getirir).

101. شغلة المستعجله مركب عليها شيطون.

Şağalti'l-miste'acli murakkeb 'ileyha'ş-şīṭōn (K42, K19, K8). (Acele işe şeytan karıştır).

102. شلح المجنون حجره بالجب، ميت عاقلني ما حسن شالا.

Şelah il-mecnūn ḥacra bi'l-cib, miyt 'āḳli mā-ḥısin şala (K38, K12). (Bir deli bir kuyuya taş attı yüz akıllı çıkaramadı).

103. شو بسوي بقرة ال بتحلب سطل حليب وبتكبو.

Şū bi-sevvi bakrıt il bi-teḥlib saṭl ḥalīb u bi-tkebbu (K27). (Bir kova süt sağıp da sonrasında tekmeleyen ineği neyleyim). Bu sözle yaptığı işte faydadan daha çok zarar getiren ve en ufak iyiliği başa kakan kimselerin kişiye fayda sağlamayacağı hatırlatılır.

104. صام صام فطر زلافه.

Şām şām fıṭır zelēfi (K9, K13, K21). (Oruç tuttu da kaplumbağa ile iftar etti). Yaptığı işin sonucunda bir türlü muvaffak olamayan nasipsiz insanlar için söylenilir.

105. الصبر مفتاح الفرج.

iş-Şabr miftāḥu'l-ferac (K34). (Sabır güzel sonun anahtarıdır).

106. صديقك بيعدك عالبحر بيجيبك عطشان.

Şadīḳak bi-y'adek. 'al-baḥr-u bi-ycībek 'aṭşān (K21, K1). ((Falan) Seni denize götürür ve susuz getirir).

107. الطائر بيتفلا والصياد بيتفلا. *iṭ-Tāyır bī-yūtfalla va 'š-šīyyād bī-yūtkalla* (K45, K50, K4). (Kuş kaçma avcı ise onu kızartma derdinde). Türkçemizdeki “Koyun can derdinde, kasap et derdinde.” şeklinde kullanılır.
108. طعمي خبزك عالخباز، لو كان بياكل نصو. *Ṭa'm ḥḥbeyzek 'al-ḥıbbēz luv kēn bi-yēkil nıṣṣo* (K15, K28). (Yarısını yese de ekmeğini ekmekçiden al).
109. العدس بترابو وكل شي بحسابو. *il- 'Ades bi-tırābo ve kill şey bi-ḥıṣēbo* (K49, K21, K28, K37, K17). (Mercimek toprağında ve her şey kendi ölçüsündedir).
110. العزيمه قيمه والجى نصيب. *il- 'Azīmi kıymı ve 'c-ceyyi naṣīb* (K48, K46). (Davet kıymet, ona icabet etmek ise nasiptir).
111. العصفور ال بالمقلي أحسن من وزيت البري. *il- 'aṣfūr il bi'l-maqlī aḥsen min vazzīti'l-berri* (K3, K2, K21). ((Mangalda) kızaran kuş, dışardaki kazdan daha evladır). Kişinin sahip olduğu şeylerle yetinmesi gerektiği anlamında kullanılır. Aynı mesel lehçede “*Duvēr bi-maṅgēl aḥsen min vazzīti'l-berri*/ Mangaldaki serçe, dışardaki kazdan daha evladır.” şeklinde de söylenmektedir.
112. اعطي خبزك للخباز ولو أكلو كلو. *A'ṭi ḥıbzek le'l-ḥıbbēz ve-lev ekelu killo* (K25). (Tamamını yese dahi ekmeğini ekmekçiye ver).
113. العلم ايزا بالمزبله باتروح اتجيبو. *il- 'ilm īzē bi'l-mezibli bā-trūḥ itcībo* (K19, K40). (İlim çöplükte dahi olsa onu al).
114. عليك دين بشعر كلبين. *'Aleyk deyn bi-ša'r kelbeyn* (K14). (Borcun var iki köpeğin tüyü kadar). Ödenmeyecek kadar çok borcu bulunan kimseler için söylenir.
115. العمر بيخلص والشغل ما بيخلص. *il- 'Amr bi-yıḥlaṣ ve 'š-ṣıḡıl mā-b-yıḥlaṣ* (K14). (Ömür biter, iş bitmez).
116. عيش اکتير بتشوف اکتير. *'İṣ iktīr bitṣūf iktīr* (K41, K3). (Fazla ömür, fazla görür). Yaşça büyük insanlar yaşça küçük insanlardan daha tecrübelidir.
117. عين الشافت ووشهدت عمت. ال ما شافت اشكيف بقت؟ *'Aynu 'š-ṣēfīt vu şehdit 'ımt. il-me ṣēfīt iṣkīf bīket?* (K39). (Gören göz şahitlik yaptı ve kör oldu. Ya görmeyen göze ne oldu?).
118. عين لأما وخذ لبنا. *'Ayyin le-amma va ḥıd le-bitta* (K6, K47, K18, K43, K15, K19). (Anasına bak kızını al).
119. فرخ الكلب نباح او فرخ البط سباح. *Fırḥu'l-kelb nibbēḥ u fırḥu'l-baṭṭ sıbbēḥ* (K27, K42, K12). (Köpeğin yavrusu havlayıcı, ördeğinki ise yüzücü olur).
120. الفقير أعمى ولو كان بعينين. *il-Faḳīr a'mā velev kān bi- 'ayneyn* (K21). (Fakir, iki gözü de olsa kördür).
121. الفقير غريب ولو كان بديارو. *il-Faḳīr ḡarīb velev kān bi-diyāro* (K17, K4). (Fakir, kendi yurdunda da olsa gariptir).
122. قالولو عالجل بانحيسك بالقن قال لن جاجه طوزه تنقرني. *Ḳālū-lu 'a'c-caḳal bā-nıḥbesek bi'l-ḳınn, ḳal-lin cēci't-ṭavzi tınḳırnī* (K12). (Çakala ‘Seni kümese hapsedeceğiz’ demişler, ‘Yaşlı tavuk beni gagalar’ demiş).
123. قالولو عالسبع لشو رقبتك سمينه قال لن بسوي شغلي بنيدي.

Ḳālū-lu 'as-seb' leṣū raḳābtek simīni ḳal-lin bi-sevvi ṣıḡlī bi-ıydī (K24). (Aslana 'Ensen neden kalın' demişler, 'Kendi işimi kendim görürüm' demiş).

124. قالولو عالقط خريتك تبر، صار يخرع ويظمو.

Ḳālū-lu 'al-ḳıṭṭ ḥarūtek tibr ṣār yihra' va-yṭammo (K2, K34). (Kediye 'Bokun altın tozu' demişler, çukur açıp onu gömmüş).

125. قالولو من وين تعلم الأدب، قال من قلة الأدب.

Ḳālū-lu min veyn te'allem il-edeb, ḳal min ḳilliti'l-edeb (K40). (Ona 'Edebi nereden öğrendin' dediler, 'Edebin azlığından öğrendim' dedi).

126. قل لي ارفيقك مين، تاقل لك أنا هنت مين.

Ḳıl li ırḑıḳak miyn, tā-ḳıl lek ene hint miyn (K21, K28, K19, K51). (Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim).

127. أكبر منك بيوم، أعلم منك بسنه.

Ekber minnek bi-yovm, a'lem minnek bi-seni (K2). (Bir gün büyük olan, bir sene daha fazla bilir).

128. الاكبير في البيت بركه.

il-ıkbır fi'l-beyt berki (K21, K31). (Evdeki yaşlı berekettir).

129. كثرة المحبة بيقوم التكليف من العراي.

Kitriti'l-maḥabbi bi-ḳūm it-teklīf mı'l-'arāy (K30). (Muhabbetin fazlası aradaki teklifi kaldırır). Türkçemizdeki "Fazla muhabbet tez ayrılık getirir." atasözüyle aynı mesajı verir.

130. كثرة لإطاعة قلت الأدب.

Kitriti'l-itā'a ḳillit il-edeb (K24). (İtaatin fazlası edebi azaltır).

131. كثرة الاياد بتحرق الطعام.

Kitirti'l-ıyyād bi-tihraq ıt-ta'ām (K11). (Elin fazlası yemeği yakar). Bu atasözünde bir işin tek elden yapılması gerektiğine, aksi halde fayda yerine zarar görüleceğine dikkat çekilmiştir.

132. كثيرة التغسيل بيخرع عالميت.

Ketirti't-taḡsıl bi-yḥarri' 'al-meyyit (K26, K30). (Yıkamanın çokluğu ölüyü dahi bezdirir). Burada bir işte aşırıya gitmemenin gereğinden bahsedilmektedir.

133. كثيرة التكر بيعلم لحمار.

Ketirtu't-teker bi-y'allim le-ḥmār (K43). (Fazla tekrar eşeğe dahi öğretir).

134. الكذب حبلو قصير.

il-Kizib ḥablo ḳaṣīr (K50, K20). (Yalanın ipi kısadır).

135. الكذب عمرو قصير.

il-Kizib 'amro ḳaṣīr (K49, K20, K42, K39). (Yalanın ömrü kısadır).

136. كرامتك يا عين تكرم مرج عيون.

Kerāmtēk yā 'ayn tikram merc 'ıyūn (K10). (Senin iyiliğin ey göz, Merc Uyūn'u onurlandırdı). Atasözünde geçen Merc Uyūn, Lübnā'nda bir yerleşim yerinin adıdır. Bu sözle bir kişinin yapmış olduğu iyilik ve kötülüğün çevresindeki kişileri de etkileyeceği ifade edilir. Yani bu söze göre evladın yapmış olduğu iyilik aslında anne ve babanın iyiliğidir, yine evladın yapmış olduğu kötülük aslında anne ve babanın kötülüğüdür.

137. كل حنطه الو كيال.

Kill ḥınṭa ilev keyyāl (K5, K33). (Her buğdayın kendi ölçüsü vardır).

138. كل ديك ببسلج لمزبيلتو.

Kill dīk bı-yıslıḥ le-mezbilto (K1). (Her horoz kendi çöplüğünde çımkırır).

139. كل عله الو دواتا.

Kill 'illi, ilev devāta (K19, K6, K17, K7, K6, K3). (Her derdin bir devası vardır).

140. كل عنزه معلقه بكر عوبا.

Kill 'anzi m 'allaḳa bi-ker 'ūba (K14). (Her keçi kendi bacağından asılır).

141. كل عود دخانو فيه.

Kill 'ūd dıḥānu fih (K29, K30, K40, K36, K5, K17). (Her odunun kendi dumanı vardır).

142. كل من ذنبو لجنبو.

Kill min zenbo le-cenbo (K8, K46, K22, K11). (Herkesin günahı yanındadır).

143. كل من لبابو ببشبه اصحابو.

Kill min le-bābo bi-yṣebbıh aṣḥābo (K4, K28, K20). (Herkes yaşadığı yerin sakinlerine benzer).

144. كل من همو على قدو.

Kill min hemmo 'alā ḳaddo (K1, K6, K37, K28). (Herkesin derdi çekebileceği kadardır).

145. كل مين على دينو الله يعينو.

Kill miyn 'alā dīno Alla^h y 'ayyino (K1, K32, K28, K18). (Allah kendi yolunda olanı görür). Bir işte doğru olan bir kimse için “Allah hayırlısını versin.” anlamında söylenir.

146. كل مين كفو لقد نقرتو.

Kill miyn kiffo leḳad naḳırto (K18, K20, K10, K50). (Herkesin avucu ensesi kadardır). Kişinin bir işte göstereceği başarı o alandaki mahirliği ile doğru orantılıdır.

147. الكلب أباعد دمبو.

il-Kelb ē bi-y 'add dembo (K23, K29, K10, K4). (Köpek kendi kuyruğunu ısırılmaz).

148. الكلب أبیخلف خاروف.

il-Kelb ē bi-yḥallif ḥārūf (K22, K10, K20, K21). (Köpekten kuzu türemez).

149. كلب كلبا لو طاق بالمالا.

Kelb kelben lov ṭāḳ bi 'l-mālen (K8). (Servet sahibi de olsa köpek köpektir). Bu sözle kişiyi değerli kılan şeyin para olmadığı vurgulanır.

150. لاتاخذ مره إذا أما بعين الحرا.

Le tāḥıd mara izē amma bi- 'ayni 'l-ḥara (K34, K40). (Annesine yakın oturan kızı alma).

151. لاتدکرو عالدب ببشلف الحجر.

Lē-tdekro 'ad-dıbb bi-yṣelf il-ḥacar (K1). (Taş atıp ayıyı uyandırma).

152. لبینشی لقدو الله یرحم بو وجدو.

li-byinṣi le-ḳaddo Alla^h yırḥam bū-v cıddo (K18). (Hesabını bilen babasına ve dedesine Allah rahmet eder).

153. اللحمه معلق والقط امبلق.

il-Laḥmi m 'allıḳ ve 'l-ḳıṭṭ imbellıḳ (K50, K20, K6, K15). (Et çengelde, kedi onu gözlemede). Kin beslediği kişiye saldırmak, zarar vermek için fırsat kollayan kişiler için söylenir.

154. اللسان الطیب عالحة ببشیل من دولاکا.

il-Lisēni 'ṭ-ṭayyib 'al-ḥayy bi-yṣıl min dōlēka (K19, K16). (Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır).

155. لو كان هنتو اخوات اتحسبو عالحق.

Luv kēn hintu iḥvēt itḥasbū 'al-ḥaḳḳ (K18). (Kardeş de olsanız hakkı gözeterek hesap yapın).

156. لو مخاطب عبدي همومي بسوي عتابة الکافر من دهب.

Lev miḥāteⁿ b 'abdī humūmī bi-sevvi 'attēbti 'l-kāfir min deheb (K37). (Şayet kulum bana darılmasa, kâfirin eşliğini altından yaparım). Burada kapısının eşığının altından olması kâfir için nimet değil; cezadır. Çünkü mal sahibi olmanın birtakım sorumlulukları vardır.

157. ما الو اكبير ما الو تدبير. *Mā ilu ikbīr mā ilu tedbir* (K28). (Yanında büyük olmayan tedbirsiz olur). Yanında akıl danışacağı bir büyüğü olmayan insan kötülöklere karşı savunmasızdır.
158. ما الو عطيق ما الو اژديد. *Mā ilu 'aṭīk, mā ilu ijdīd* (K7, K39, K11, K40, K31). (Eskisi olmayanın yenisi olmaz).
159. ما رزقو ربو يتعبت قلبو. *Mē rızqo rabbo yeta 'būt ḵalbo* (K2). (Allah rızkını kesmişse kalp dahi çalışmaktan yorulur).
160. ما سجره لحقت لربا. *Mā secra lehḵat le-rabba* (K42, K22, K37, K12). (Hiçbir ağaç rabbine ulaşamadı). Kibirli kimseler için kullanılır. Bu sözle kibrin kişiye fayda getirmeyeceği onu Allah'tan uzaklaştıracağı mesajı verilir.
161. ما عندك اكبير حظ حجره اكبيره. *Mā 'andek ikbīr, ḵaṭ ḵacra ikbīri* (K13, K29, K1, K28, K36, K22). (Yanında büyük yoksa (yerine) büyük taş koy). Bu sözle yaşlı, tecrübeli kişilerin önemine değinilir.
162. ما في داخنه بلا نار. *Mā fī dāḵni bi-lē nār* (K26, K12, K18, K6). (Ateş yoksa duman da yoktur). Türkçemizde "Ateş olmayan yerden duman çıkmaz." şeklinde ifade edilir.
163. ما في نصيبك ما بيصيبك. *Mā fī naṣībek mā bi-yṣībek* (K11). (Nasibinde yoksa sana isabet etmez).
164. المال بيطلب أصحابو والميت ترابو. *il-Māl bi-yıṭlab aṣḵābo vi 'l-meyyit tırābo* (K15, K17). (Mal sahibini, ölü ise toprağını ister).
165. ما وجع إلا وجع الدرس ما هم إلا هم العرس. *Mē veca 'a ille veca 'a 'd-dırs, mē hemm ille hemmi 'l- 'ırs* (K49). (Diş ağrısı gibi acı, düğün telaşı gibi telaş olmaz).
166. المحتاج بيدق كل باب. *il-Muḥtāc bi-ydīḵḵ kil bēb* (K32, K51, K21). (Muhtaç olan, her kapıyı çalar).
167. مقاتلت الاخوات مثل حنة عالديات. *Mıḵātīlti 'l-ıḵvēt hannī 'ad-deyyāt* (K32, K49). (Kardeş kavgaları ellere kınadır). Bu sözle kardeşler arasındaki fitnenin, küskünlüğün kalıcı olmayacağına, ellere yakılan kına gibi bir süre sonra kaybolup gideceğine dikkat çekilir.
168. من ايدو الله يزديدو. *Min īdu Alla^h yizdīdu* (K51, K49, K8, K40, K2, K38, K11, K5). (Allah elinde olanı artırsın). Türkçemizdeki "Allah gönlüne göre versin." sözüyle aynı anlamı taşır.
169. من كرمه تمننزل منعيش عيشة المزلولين. *Min kirima te-me-ni'zel me-n 'ıṣ 'ıṣiti 'l-mezlūlīn* (K21). (Toplum içinde küçük düşmemek için hor görülenlerin hayatını yaşarız).
170. من كل قبيله بتطلع هبيله. *Min kill ḵabīli bi-tıṭla ' habīli* (K7). (Her kabileden bir deli çıkar).
171. الموت ما بيعرف حدا. *il-movt mā-byā 'rif ḵadda* (K29). (Ölüm yası bilmez).
172. الماية الهادي بتهد الوادي. *el-Mayti 'l-hādī bi-thidd il-vādī* (K20, K21, K43, K34). (Sakin akan su vadiyi yıkar). Bu söz Türkçemizdeki "Damlaya damlaya göl olur akar gider sel olur." atasözüyle aynı anlama geldiği

gibi bir işte sakinliğini koruyan, hemen pes etmeyen kişilerin etkili sonuçlara ulaşabileceği anlamına da gelir.

173. مین بکر ذکر، مین لج کفر.

Miyn bekker zekker, miyn lecc kefar (K37). (Erken kalkan zikreder; geç kalkan küfreder). Yapacakları işe erken girişenler kazançlı olurlar, işlerinde ilerlerler. Aksini yapanlar ise kazançlı çıkamaz ve gerilerler.

174. مین جد وجد.

Miyn cedd veced (K7). (Azmeden (azmettiği şeye) ulaşır).

175. مین شاف حبابو نسی اصحابو.

Miyn şēf ḥubābo nisi ıshābo (K46, K21). (Ahababını gören arkadaşını unuttur).

176. مین عارف باطنو عارف ظاهرو.

Miyn ‘ārif bātino ‘ārif zāhiro (K7, K11, K29). (Gizlisini bilen zahirini de bilir).

177. مین علمنی حرفا صرتلو عبدا.

Miyn ‘allemnī ḥarfen şırtu-llu ‘abden (K46, K37, K8, K17). (Bana bir harf öğretmenin kölesi olurum).

178. النار اکبیر بکرمة الاکبیره.

in-Nāri ‘l-ikbīr bi kırmūtī ‘l-ikbīri (K23, K14, K32, K13, K20, K28). (Büyük ateş, büyük kütükle olur).

179. النفس الدنیه و ططت شان صاحب رعیا.

in-Nefsi ‘d-denīya vaṭṭit şēn şāhib ra‘īyya (K13). (Doyumsuz nefis ona uyan sahibini şanından eder).

180. النهر الهادی بیغرق الوادی.

in-Nehri ‘l-hādī bi-yğarraḡ il-vādī (K18). (Sakin akan nehir vadiyi boğar). (Bk. Mesel 172).

181. نیال الباع یا شحار اشتری.

Niyāl il-bē‘ yā şaḥḥār işterā (K37). (Ne mutlu satana, vah satın alana). Elde kalmış bir ürünün satan satıcı ve onu satın alan müşteri için söylenir.

182. الورده بتخلف شوکه، الشوکه بتخلف الورده.

il-Verdi bi-thallif şevki, iş-şevki bi-thallif verdi (K40, K18, K50). (Gül, diken; diken de gülü doğurur).

183. الولد هو ولد لو کان عمر لک بلد.

el-Veled huvvi veled, huv kān ‘ammar lek beled (K24, K20, K11). (Sana bir şehir imar etse de çocuk yine çocuktur).

184. ولدکن ومالکن عدو علیکن.

Velidkin ve mēlkin ‘aduvv ‘aleykin (K37). (Evlat ve mal (yeri geldiğinde) düşmandır).

185. یا رضی الله ورضی الوالدین.

Ya raḡa’llāhu-v raḡa ‘l-vālideyn (K36). (Hakkı bilen anne ve babasını gözetir).

3. Tarsus Arap Mesellerinin Dili ve Cümle Yapısı

Dili avamca olsa da Arap halk meselleri kullanılan dil, üslup ve belagat özellikleri açısından edebî bir öneme sahiptir. Bu kısımda Tarsus Arap Alevilerinde kullanılan Arapça mesellerin dili, üslubu ve cümle yapısı incelenmiştir.

3.1. Mesellerin Dili

Araplar tarafından *el-meşelu* 'ş-şa'bi ve *el-meşelu* 'l- 'āmmī şeklinde tabir edilen Arap halk meselleri büyük oranda fasih mesellerden beslenir ve lafzı itibarıyla üç farklı forma sahiptir. Buna göre Arap halk meselleri 1) Fasih formunu kaybetmemekle birlikte az bir tahrife maruz kalmış fasih meseller, 2) Meseli duyan kişinin, duyduğu şeyin fasih mesel olduğunu anlayamayacağı düzeyde tahrife maruz kalmış fasih meseller, 3) Aslen fasih Arap meseli olmadığı halde diğer toplumlara ait atasözlerinden çeviri yoluyla nakledilmiş meseller şeklinde gelebilmektedir (Bk. el- 'Abūdī, 1979).

Mesellerin sigası değişmez olup genelde halk tarafından ilk duyuldukları şekilde kuşaktan kuşağa aktarılırlar (el- 'Askerī, 1988, 1/11). Ancak mesellerde ilk kullanılmaya başladıkları dönemden itibaren sosyal yapı, zaman, mekân, dilin gelişimi vs. sebeplere bağlı olarak manaya hâlel vermeyecek şekilde birtakım kelime değişiklikleri gözlenebilir (Oy, 1972, 104). Tarsus Arap mesellerinde de kelimelerde birtakım değişiklikler gerçekleşmiş olsa da şekil ve mana yönünden değişiklik söz konusu değildir. Yani aynı mesel farklı kelimeler kullanılarak söylene de şekil, vezin ve sözde kastedilen manaya sadık kalınmıştır. Bu bağlamda Tarsus Arap mesellerinde diğer Arap dünyası mesellerinde olduğu gibi zamanla fasih formun dışına çıkmış, lehçenin kendine has olan ses ve yapı unsurları mesellere dâhil edilmiştir. Örneğin, lehçede kullanılan “*eş-Şabr miftāhu* 'l-ferac./ Sabır güzel sonun anahtarıdır.” meseli fasih formunu korumuştur. Bununla birlikte “*el- 'aşfūr il-bi* 'l-maklī *aḥsen min vezziti* 't-ṭāyira./ (Mangalda) kızaran kuş, havadaki kazdan daha evladır.” meselinde ise lehçenin etkisiyle kısmen fasih formun dışına çıkmıştır. Şöyle ki fasih Arapçadaki الذي/ellezī mevsul ismi burada lehçede kullanıldığı formda ال/il şeklinde gelmiştir.

Mesellerde edebî sanatlara uygunluğu sağlama ve aslî formu koruma amacıyla Arapçadaki nahiv ve sarf kurallarına aykırı durumlara rastlanılabilir. Mesellerin kural dışı gelmesi irab bakımından olduğu gibi kelimenin yapısı bakımından da olabilir. Özellikle halk mesellerinde bu duruma sıkça rastlanır (Durmuş, 2004, 29/295). Örneğin Tarsus Arap Alevilerinin kullandığı “*Beyti* 'd-däyyīk *bi-ysā* ' irb 'in-işdäyyīk./ Dar (küçük) bir ev kırk samimi arkadaşına geniş gelir.” meselinde fasılalar arasında vezin uyumunu gerçekleştirmek için lehçede *şadīk* (dost) şeklinde kullanılan kelime *şdäyyīk* şeklinde gelmiştir.

Atasözleri belirli bir toplum tarafından benimsenen belirli bir gerçeklik üzerine doğar ve bu gerçeklik söyleyiş açısından etkili bir sözle bir sonraki nesle aktarılır. Bazı gerçeklikler/kabuller dünyanın her yerinde bütün toplumlar için geçerli olabilir. Dolayısıyla bu ortak gerçeklikler toplumların atasözlerinde birbirine yakın veya tamamen aynı benzetmeleri içerecek veciz sözlerle ifade edilebilir. Dolayısıyla aynı sosyal şartlar içerisinde yaşayan uluslar içinde benzer atasözlerinin meydana geldiği görülebilir. Bunlar aynı fikirlerin aynı buluşların ayrı ayrı dillerde ifadesidir (Oy, 1972, 67). Nitekim Tarsus Arap Alevilerinden derlediğimiz bazı mesellerin Türk atasözleriyle aynı benzetmeleri/teşbih unsurlarını içerdiği ve bazılarının benzer teşbih unsurlarını içermenin ötesinde bir seciye sahip olduğu görülmüştür. Her iki toplumda aynı benzetmelerin kullanıldığı bu mesellerin dili incelendiğinde tek bir Türkçe sözcüğe dahi rastlanılmamıştır. Bu mesellerin gerek kendi içerisinde bir seciye sahip olması gerek içeriğinde Türkçe sözcük barındırmaması onları kullanıldığı topluma özgü kılmaktadır. Tarsus Arapçasında kullanılan bu tür mesellerin Türkçeden kopyalandığı varsayılsa dahi mesellerdeki yaratıcılık bariz bir şekilde izlenebilmektedir. Tarsus Arap Alevilerinde Türk atasözleriyle aynı teşbih unsurlarına sahip olup aynı zamanda seci ile söylenen mesellere şunları örnek verebiliriz. Ör. *İl bi-ysevvī ḥeyr, bi-ylāki*

şerr./ İyilik eden kötülük bulur. || *Miyn ‘allemnî harfen, şırtu-llu ‘abden.*/ Bana bir harf öğretenin kölesi olurum. || *‘Ayyin le-amma va hıd le-bitta.*/ Anasına bak kızını al. || *Mā ilo ‘aṭīk, mā ilo ijāṭid.*/ Eskisi olmayanın yenisi olmaz. || *il-Dīk il-ē bi-yṣīḥ bi-vaḳto bi-yıdbaḥo.*/ Vakitsiz öten horozun başını keserler. || *İl-lē bi-yıḳtal bitto bi-yıḳtal hālo.*/ Kızını dövmeyen kendini döver. || *Kıl li ırḑıkaḳ miyn, te-ḳıl lek ene hint miyn.*/ Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim. Tarsus Araplarının Türk atasözleriyle aynı teşbih unsurlarına sahip olmakla birlikte seci ile söylenmeyen meselleri de bulunmaktadır. Ör. *Şelaḥ il-mecnūn ḥacra bi’l-cib, miyt ‘ākli mā-ḥısin şala.*/ Bir deli bir kuyuya taş attı yüz akıllı çıkaramadı. || *Ḥabbi’t-tibin teyici zamāno.*/ Sakla samanı, gelir zamanı. || *il bi-yıvḳa’ bi’l-baḥr bi-yımsik ‘al-ḥayy.*/ Denize düşen yılana sarılır. || *Şaḡalti’l-miste ‘acli murakkeb ‘ileyha’ş-ṣīṭōn.*/ Acele işe şeytan karışır. || *il-lisēni’t-tayyib ‘al-ḥayy bi-yṣil min dōlēka.*/ Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. || *İlsin il-ḥıḥuv bi-’ṣṭala’a’l-ḥayy min kūra.*/ Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. || *Kill dīk bi-yıslıḥ le-mezbıto.*/ Her horoz kendi çöplüğünde çımkırır. || *Erenbi ḥırdēn ‘ac-cebe’l, vi’c-cebe’l mā ılu ḥabar.*/ Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış.

Tarsus Arap Alevleri tarafından kullanılan Arapça meselerde Türkçe sözcüğünün sözcük transferi yönünden etkisinin beklediğimizden daha az olduğu görülmüştür. Bu durum mesellerin adeta şiir gibi kolayca ezberlenebildiğini, onu duyan ve ezberleyen kişinin benliğinde yer edebildiğini yani bireyin hayatını bir noktada şekillendirdiğini ortaya koyar. Tarsus Arapları, ezberlemeye dayalı olarak kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılmış olan mesellerinde lehçelerini büyük ölçüde muhafaza etmişler ve meselerde kullanılan lafızların tahrifine müsaade etmemişlerdir. Bu bakımdan Tarsus Arap halk mesellerinde günlük konuşma dilinin aksine Arapça lafızlar kullanılır. Oysa Tarsus Arap lehçesinde günlük konuşmalarda Türkçedeki sözcüğünün etkisi isimlerin yanı sıra cümle yapısında, fiil ve fiil çekimlerinde dahi karşımıza çıkmaktadır (Bk. Yüceol Özezen, 2016, 195-214). Tarsus Araplarından derlediğimiz 185 mesel içerisinde sadece beş örnekte Türkçe sözcüğe rastlanılmıştır. Bunların bir kısmı günümüz Türkçesinin etkisiyle bir kısmı da geçmişte Osmanlı Türkçesinin Arap lehçelerine etkisiyle transfer olmuş Türkçe kelimelerdir. Ör. *el-İktir bi-yṣēṣir ‘al-insēn*/ Fazlası (mal), insanı şaşırtır. || *Hıttū le-denbi’l-kelb erbi’in yovm bi’l-ḳālib, mā davze*/ Köpeğin kuyruğunu kırk gün kalıba koydular; kuyruk yine düzelmedi. || *Allah ybārık bi’l-kitri veleḳ ki le-dist şōrba*/ Bir kazan çorba eşliğinde de olsa Allah birlikteliği mübarek kılar. || *Kitriti’l-maḥabbi bi-yḳūm it-teklīf mı’l-‘arāy*/ Muhabbetin fazlası aradaki teklifi kaldırır. || *İṣṭıḡil ıṣṭıḡil ‘amr le-rāsu mā ḥaṭ ḳādir*/ Bir ömür çalıştı da başını sokacak bir çadırı olmadı. Meselerde geçen ‘arāy (ara/ isim), şōrba (çorba/ isim), ḳādir (çadır/ isim), şāṣer (şaşırdı/ fiil), davze (düz oldu/ fiil) Türkçenin etkisiyledir.

3.2. Mesellerin Cümle Yapısı

Tarsus Arap halk mesellerini cümle terkibi yönünden tek cümleden oluşan basit meseller ve iki cümleden oluşan secili veya secisiz söylenen meseller olmak üzere iki gruba ayırabiliriz. Tek cümleden oluşan basit meselerde seci sanatı gözlemlenmez. Çünkü seci için benzer seslerden oluşan iki fasıla gereklidir. Ancak tek cümleden oluşan meseller iki lafızdan meydana gelmişse bu meselerde seci sanatı yer alabilir. Bu duruma Tarsus Arap Alevlerinden derlediğimiz şu meselleri örnek verebiliriz: *ic-Cār ḳabli’d-dār.*/ Komşu evden öncedir. || *il-bi-yıṣḳa bi-yılḳa.*/ Eden bulur. || *Zenbek ‘alā cenbek.*/ Yaptığın kötülükler seninleedir. || *min ṭdu Alla^h yizḏıdu.*/ Allah elinde olandan artırsın. Yine araştırma alanından derlediğimiz basit mesellere ise şunları örnek verebiliriz: *Kill ‘ūd dıḥānu fih.*/ Her odunun kendi dumanı vardır. || *el-Muḥṭāc bi-ydıḳḳ kil bēb.*/

Muhtaç olan, her kapıyı çalar. || *Deheb zığayir bi-y'id iktir.*/ Altın (tartıda) küçüktür ama (pahada) çok sayar.

Tarsus Arap Alevilerinden derlediğimiz iki cümleden oluşan meseller secili veya secisiz gelebilmektedir. Seci, iki veya daha fazla ibarede fasıla sonlarının aynı olmasıdır. Seci, tek bir harfte meydana gelebileceği gibi birden fazla harfte veya kelime tekrarları şeklinde de karşımıza çıkabilir. İki fasılının sadece vezin yönünden benzer olmasına muvâzene denilir. Dolayısıyla seci, tersî ve mutarraf olmak üzere iki türdür. İki fasıla vezin ve kafiye bakımından birbirine benzer olursa buna tekrar veya tersî denilir. Şayet iki fasıla vezinde farklı olup son harfleri aynı olursa buna mutarraf denilir (el-Hâşimî, 1999, 330-331).

İki cümleden oluşup secisiz olan mesellere örnek: *Bi-yıstıgıl mitl caşş, bi-yākil mutlı-ḥşūn.*/ Eşek gibi çalışır; beygir gibi yer. || *el-'azīmi kıymī ve 'c-ceyyi naşīb.*/ Davet kıymetlidir, ona icabet etmek ise nasiptir.

İki cümleden oluşup seci ile söylenen mesellere birkaç örnek:

Mesel	Seci / السجع
أبعين بحالو بيلقش لغيرو. جمل يقشع حندبتو بيوقع بينكسر رقبتو. لاتاخذ مرة إذا أما بعين الحرة. أبياخذ من ملتو بيموت من علتو. البيصير ملعون لخواطو، ببصير جحش امراتو. فرخ الكلب نباح او فرخ البط سباح.	(و) muttasıl zamir. (بحالو) ve (لغيرو) (بتو) arasında (رقبتو) ve (حندبتو) (ر) arasında (مرة) ve (الحرة) (لتو) arasında (ملتو) ve (علتو) (اتو) arasında (لخواطو) ve (امراتو) (باح) arasında (نباح) ve (سباح)
Mesel	Muvāzene / الموازنة
جوور القريب أحسن من خي البعيد.	(فعيل) arasında (القريب) ve (البعيد)
Mesel	Tekrar / التكرار
بيشتغل مثل جحش، بياكل مثل الحصون. الجار محتاج لسفيتو الجار. مين بكر زكر، مين لج كفر. الدين بيشد الدين. اشتغل اشتغل عمر لراسو ما حظ چادير. صام صام فطر زلافة.	(مثل) lafızları arasında (الجار) lafızları arasında (مين) lafızları arasında (الدين) lafızları arasında (اشتغل) lafızları arasında (صام) lafızları arasında

İki cümleden oluşan mesellerde ikinci cümle mana veya lafız itibariyle sebep, sonuç, pekiştirme ve zıtlık bildiren ifadelerden oluşur. Bu durumu Tarsus Arap mesellerinden örneklerle şu şekilde açıklayabiliriz:

Ta'hl/Sebep: İki cümleden oluşan mesellerde bir cümlede belirtilen hüküm bir diğer cümlelerin sebebi olacak şekilde gelebilir. Örneğin araştırma alanından derlediğimiz (*Dıhık il bi-ma'na min kılliti 'l-edeb/* Sebepsiz gülmek edep eksikliğindendir.) meselinde sebepsiz gülme hadisesinin sebebi olarak edep eksikliği olarak gösterilmiştir. Aynı şekilde (*Ḥaytu 'l-vātī' kill ḥabb bi-yirkebo/* Duvar engin olunca her yük ona biner.) meselinde bir kişiye diğer insanlar tarafından iş yüklenmesi kişinin zayıflığına veya saflığına bağlanmıştır. Araştırma alanından derlediğimiz birçok meselde benzer durum söz konusudur.

Netice/Sonuç: Nebîle İbrahim Arap mesellerinin yapısından bahsederken fasih Arapçada karşılığı *الذی/ellezî* olan *اللي/il-illi* mevsul ismi ile başlayan cümlelerden sonra mutlaka sonuç bildiren ifadenin geleceğini belirtir (İbrahim, ts., 146). Tarsus Arap mesellerinde bu türün fasih Arapçada karşılığı *من-men* olan *من-مين/min-miyn* mevsul ismi ile yapılanları da mevcuttur. Araştırma alanından derlediğimiz bu formda gelen mesellerin ikinci cümlesi giriş cümlesinin sonucu niteliğindedir. Ör. *İl bi-yşîr mel'un le-hvâto, bi-yşîr caşş imrâto.*/ Kardeşlerine ihanet eden, karısının eşiği olur. || *İl bi-yvka' bi'l-baħr bi-yimsik 'al-hayy.*/ Denize düşen, yılanı sarılır. || *Miyn cedd veced.*/ Azmeden (azmettiği şeye) ulaşır. || *Miyn şef hıbābo bi-yinsa ıshābo.*/ Ahbabını gören arkadaşını unuttur.

Teķābul/Pekiştirme: Muķābele olarak da bilinen bu yöntem mesellerde manayı güçlendirmek için kullanılır. İfadede birbirine karşıt olmayan kelimeler zikredildikten sonra aynı sıraya göre önceki zikredilenlerin zıddını zikretmeye denilir. Örneğin Tarsus Araplarının kullandığı “*Bi-yıhlaş mi'l-harr bi-ylāķi lu'l-berd.*/ Sıcaktan kurtulur, soğuga yakalanır.” meselinde ilk cümlede kullanılan sıcak ve kurtulma sözcüklerini ikinci cümlede soğuk ve yakalanma sözcükleri takip etmiştir. Görüldüğü gibi bu sözcükler sırasıyla birbirinin zıddıdır. Konuya ilişkin sahada derlediğimiz mesellerden şunları örnek verebiliriz: *İl bi-ysevvı heyır bi-ylāķi şerr.*/ İyilik eden kötülük bulur. || *Bît emîr şabbaht fakîr, bît fakîr şabbaht emîr.*/ (Gün gelir) Zengin uyur fakir, fakir uyur zengin kalkarsın. || *Şebbi't-tāyib habîba'l-lāh vu hıtyārı't-tāyib 'aduvva'l-lāh.*/ Tövbe eden genç Allah'ın sevgilisi, tövbe eden ihtiyar ise Allah'ın düşmanıdır. || *Miyn bekker zekker, miyn lecc kefar.*/ Erken kalkan zikreder; geç kalkan küfreder.

Tezād/Zıtlık: İki cümleli mesellerde zıtlığa muķābele sanatında olduğu gibi anlamı pekiştirmek için yer verilir. Aslında bu durum tıbāk olarak da bilinir. Sözlükte uygunluk anlamında gelen tıbāk, bir ifadede aralarında anlam bakımından zıtlık bulunan lafızların uyum içerisinde zikredilmesidir. Tıbāk bir ifadede gece-gündüz gibi iki isim arasında, diriltmek-öldürmek gibi iki fiil arasında ve ölü-diriltmek gibi isim ve fiil arasında gerçekleşebilir. Tıbāk, olumlu ve olumsuz olmak üzere ikiye ayrılır. Olumlu tıbāk, olumlu isim ve fiil olmak üzere farklı kökten kelimeler arasında gerçekleşirken olumsuz tıbāk, aynı kökten türetilmiş kelimenin ‘yazdım-yazmadım’ gibi olumlu ve olumsuzu arasında gerçekleşir (el-Hāşimî, 1999, 303).

Tarsus Arap Alevilerinde kullanılan “*Ba-iştirî covr ā ba-iştirî dovr.*/ Ev almam komşu alırım.” meseli olumsuz tıbāka örnek olarak verilebilir. Burada ‘satın almak’ anlamına gelen *iştirā* fiili hem olumlu hem de olumsuz şekilde kullanılarak lafızda zıtlık aynı kökten türemiş fiillerle sağlanmıştır. Araştırma alanından derlenen şu mesellerde de olumsuz tıbāka yer verilmiştir: *İl ē bi-yisma' min ikbîro bi-yisma'u l- 'ālem.*/ Büyüğünü dinlemeyeni âlem duyar. || *İl-lē bi-yıktal bitto bi-yıktal hālo.*/ Kızını dövmeyen kendini döver.

Olumlu tıbāka ise Tarsus Arap Alevilerinin kullandığı “*Miyn 'ārif bāṭno 'ārif zāhiro.*/ Gizlisini bilen zahirini de bilir.” meseli örnek verilebilir. Meselde geçen *bāṭnı*/ gizli ve *zāhir*/açık sözcükleri birbiriyle zıt anlamlıdır. Tarsus Araplarının kullandığı şu mesellerde de olumlu tıbāk yer alır: *Deheb zıḡayyir bi-y'ıd iktîr.*/ Altın (tartıda) küçüktür ama (pahada) çok sayar. || *Şāvir ikbîrek ve'z-zıḡîrek ba'din şavvır şuvvır 'aḳlek* / Önce büyüğüne, küçüğüne danış, sonra kendi fikrine git. || *Şadîkak bi-y'adek. 'al-baħr-u bi-ycîbek 'aṣṣān.*/ (Falan) Seni denize götürür; susuz getirir.

3.3. Mesellerde Cümle Türleri

Arapçada cümleler isim ve fiil cümlesi olmak üzere iki gruba ayrılır. Tarsus Arap meselleri fiil cümlesinden ziyade isim cümlelerinden oluşmaktadır. Çünkü isim cümleleri fiil cümlelerine göre daha kısa yapıdadır ve daha önce belirttiğimiz gibi mesellerde anlatılmak istenen şey mümkün olduğunca az lafızla ifade edilir. Mesellerin çoğunlukla isim cümlesinden oluşması mesellerde verilen mesajın belirli bir zaman dilimi için geçerli olmayıp süreklilik ifade etmesiyle de ilgilidir. Nitekim emir ve nehy sigaları hairicinde fiil cümlelerinde belirli bir zaman dilimine işaret edilir. Oysa isim cümlelerinde süreklilik-sabitlik esastır. Bu bakımdan Tarsus Arapları mesellerinin fiil cümlesinden oluşan örneklerinde fiil cümlesinin emir veya nehiy kipinde geldiği görülür. Mesellerin isim cümlesinden oluşan örneklerinde ise doğrudan isimle başlayan isim cümlesi formları haricinde en yaygın form daha önce örneklerine yer verdiğimiz fasih Arapçada karşılığı الذي/ellezî olan الال/il-illi ve fasih Arapça karşılığı من/min olan من-مين/min-miyn mevsul isimleri ile başlayan isim cümlesi formlarıdır. Ör. *Miyn 'ārīf bāṭino 'ārīf zāhiro./* Gizlisini bilen zahirini de bilir. || *Miyn şēf ḥubābo nisi iṣḥābo./* Ahbabını gören arkadaşını unuttur.

Arap meselleri geçmişte belirli bir hikâyeye bağlı olarak türetildiğinden fiil cümlesiyle başlayan mesel formlarının bazılarında mastarı قول/söz olan قال/dedi fiilinin aktarım ifade etmek üzere kullanımı dikkat çekmektedir (İbrahim, ts., 146). Benzer duruma Türk atasözlerinde de rastlanılmaktadır. Özellikle nasihat destanlarında hemen her atasözüne “demişler” fiili ile bağlanmış ve halk da konuşma sırasında atasözlerini kullanırken aynı geleneği sürdürmüştür. Aydın Oy, bu tür atasözlerinin zaman yapısının –mişli geçmiş zaman olduğunu belirttiikten sonra “Tilkiye tavuk kebabı yer misin, demişler; adamın güleceğini getiriyorsunuz, demiş.” atasözünü örnek göstermiştir. (Oy, 1972, 86-87). Tarsus Arap Alevilerinin mesellerinde de benzer formlar yer almaktadır. Grup üyeleri arasında kullanılan “demişler” türü atasözlerinde mesajların hayvanlar üzerinden aktarıldığı görülmüştür. Ör. *Ḳālū-lu 'al-ḳaṭṭ ḥarītek tibr, ṣār yīḥra' ve yṭammo./* Kediye bokun altın tozu demişler, çukur açıp onu gömmüş. || *Ḳālū-lu 'as-seb' leṣū raḳābtek simīni ḳal-lin bi-sevvi ṣıḡlī bi-iydī./* Aslana ensen niye kalın demişler, kendi işimi kendim görürüm demiş. || *Ḳālū-lu 'a'c-caḳal bā-nḥbesek bi'l-ḳınn, ḳal-lin cēcit-tavzi tınḳırnī./* Çakala seni küme hapsedeceğiz demişler, oradaki tavuk beni gagalar demiş.

SONUÇ

Tarsus Arap Alevileri arasında Arapça dil kullanıcıları sayısının her geçen gün azaldığı ve günümüzde grup üyeleri arasında Türkçe atasözü kullanımının yaygınlaşma eğiliminde olduğu bir gerçektir. Bununla birlikte günümüzde Arapça meseller özellikle ikinci kuşağa kadar ileri yaş kimseler tarafından bilinmekte ve gündelik hayatta sıkça kullanılmaktadır. Sahada toplamda 185 adet Arapça mesel derlenmiş ve bu mesellerde günlük konuşma dilinin aksine Türkçe söz varlığı etkisinin yok denecek kadar az olduğu ve cümle yapısı yönünden de Arap dünyası halk meselleri özelliklerini koruduğu anlaşılmıştır.

Tarsus Arap Alevilerinde yazılı kültür gelişmemiş olmasına rağmen Arapça mesellerde sınırlı sayıda Türkçe söz varlığı unsuru gözlemlenmesinde muhtemelen mesellerin içerdiği sanatsal özellikler sebebiyle kolay ezberlenebilir olmasıyla aslî formunu kaybetmeden nesilden nesle sözlü olarak aktarılması etkili olmuştur. Ayrıca Tarsus Arap mesellerinde Türkçe atasözleriyle benzer teşbih unsurlarına sahip atasözleri bulunmaktadır. Ör. *Ḳıl li ırḫaḳ miyn, te-ḳıl lek ene hint miyn./* Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim. Mesellerde teşbihlerin benzer oluşu Tarsus Araplarının bu meselleri Türkçe atasözlerinden çeviri yoluyla

aldığı anlamı taşımaz. Çünkü ortak gerçeklikler toplumların atasözlerinde birbirine yakın veya tamamen aynı benzetmeleri içerecek sözlerle ifade edilebilir. Benzer teşbihlerin kullanıldığı meseller incelendiğinde, söz konusu örnekte de olduğu gibi Türkçe sözvarlığı etkisine rastlanılmamış ve mesellerin kendi içerisinde bir seciye sahip olduğu görülmüştür. Özellikle ifadede seci bulunması bu meselleri kullanıldığı topluma özgü kılmaktadır.

Tarsus Arap Alevileri tarafından kullanılan Arapça mesellerin cümle terkihi yönünden tek cümleden oluşan basit meseller ve iki cümleden oluşup secili veya secisiz söylenen meseller olmak üzere iki şekilde geldiği görülmüştür. Mesellerde verilmek istenen mesaj tüm zamanları kapsar ve anlatılmak istenen şey mümkün olduğunca az lafızla ifade edilir. Bu bakımdan Tarsus Arap Alevileri tarafından kullanılan Arapça mesellerde isim cümlesi kullanımının yaygın olduğu görülmüştür. Çünkü emir ve nehy sigaları hairicinde fiil cümlelerinde belirli bir zaman dilimine işaret edilir. Oysa isim cümlelerinde süreklilik-sabitlik esastır. Bir meselde verilen mesaj da süreklilik ifade etmelidir. Bu bakımdan Tarsus Arapları mesellerinin fiil cümlesinden oluşan örneklerinde fiil cümlesinin emir veya nehiy kipinde geldiği görülür.

Sahada derlenen 185 atasözünün 185/143'ünün isim cümlesinden, 185/42'sinin ise fiil cümlesinden oluştuğu görülmüştür. İsim cümlesi olarak gelen atasözlerinin 143/121'ini klasik olarak isimle başlayan isim cümleleri, 143/22'sinin ise illi/ اللّٰي ve miyn/ مَيْن ile başlayan isim cümleleri oluşturmaktadır. Fiil cümlesi şeklinde gelen atasözlerinin ise 42/16'sı emir-nehiy sigası, 42/26'sı klasik olumlu-olumsuz muzari ve mazi fiil içermektedir. Cezayir Arap halk meselleri alanında çalışmaları bulunan Lahzar Halitim 'Şüratu'l-Mer'e fi'l-emsāli'-Şa'biyyeti'l-Cezāiriyye' isimli çalışmasında 190 adet Cezayir halk meseli derlemiş ve bunların cümle yapısının istatistiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Derlediği mesellerin 190/114 adedi isim cümlesinden, 190/86 adedi ise fiil cümlesinden oluşmuştur. İsim cümlelerinin 114/90 adedini klasik olarak isimle başlayan isim cümleleri, 114/24 adedini ise illi/ اللّٰي ile başlayan isim cümleleri teşkil etmiştir. Fiil cümlelerinin 86/33 adedi emir-nehiy sigası, 86/51 ise klasik olumlu-olumsuz muzari ve mazi fiil içermektedir (Bk. Halitim, 2016, 246-247). Görüldüğü gibi coğrafyalar farklı olsa hâlihazırda Arap ülkelerinde kullanılan halk mesellerinde tercih edilen cümle yapısı ile Tarsus Arapları tarafından kullanılan Arapça mesellerin cümle yapısı birbirine benzerdir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- 'Abūdī, M. (1979). *el-Emsālu'l- 'āmmiyye fī Necd*. Menşūrātu Dārī'l-Yemāme.
- 'Askerī, Ebū Hilāl (1988). *Cemheratu'l-emsāl*. Dāru'l-Kutubi'l-'Ilmiyye.
- Acat, Y. (2017). Mhallemî lehçesinde kullanılan atasözü ve deyimlerin Siirt Arapçasında kullanılan atasözü ve deyimlerle mukayesesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 62 (1), 245-254.
- Ahmed, İ. (2004). *eş-Şa'bu'l-Mısrî fī emsālihi'l- 'āmmiyyeh*. eş-Şeriketu'd-Devliyye li't-Tibā'a.
- Akay, S. (2019). Siirt Arapçası'ndaki deyimler ve mesellerin filolojik özellikleri. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 277-288.
- Bedir, H. (2002). *Eşeru'l-edebi 'ş-şā' bī fi'l-edebi'l-ḥadīṣ*. Dāru'l-Vefā.

- Cengiz, E. (2021). Siirt Arapçasında kullanılan atasözleri ve deyimlerde dini motifler”. *The Journal of Mesopotamian Studies*, 6 (1), 129-143.
- Çiçek, S. (2019). *Siirt Arap Dialektinde Kullanılan Atasözü ve Deyimler Üzerine Bir Çalışma*. Yüksek lisans tezi, Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed (2001). *Tehzîbu'l-luğa*. thk. Rıyâd Zekî Kâsım. Dâru'l-Ma'rife.
- Gülcü, İ. (2018). *Hatay'ın Altınözü Bölgesi'nde Konuşulan Arapça Dialektiği: Atasözleri, Deyimleri ve Bunların Fasih Arapçayla Karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Halitim, L. (2016). *el-Emsâlu's-şa'biyyetu'l-Cezâiriyye beyne't-te'essur ve't-te'sîr*. Doktora tezi, Muhammed Budyâf Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- Hâşimî, A. (1999). *Cevâhiru'l-Belâğa fî 'ulûmi'l-me'ânî ve'l-beyân ve'l-bedî'*. thk. Yusuf es-Sumîlî. el-Mektebetu'l-'Asriyye.
- İsfahânî, R. (2009). *el-Mufredât*. thk. Safvân Ahmed Dâvûdî. Dâru'l-Kalem.
- İbn Fâris, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekerîyyâ er-Râzi (2011). *Mu'cemu Makâyîsi'l-luğa*. thk. İbrâhîm Şemseddîn. Dâru'l-Kütubi'l-'İlmiyye.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mûkerrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî (1971). *Lisânu'l-'Arab*. thk. Âmir Hasan Haydar. Dâru'l Kutubi'l-'İlmiyye.
- Meydânî, Ebu'l-Fazl Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm en-Nîsâbü'rî (1987). *Mecma'u'l-emşâl*. thk. Muhammed Muhiddin Abdulhamid. el-Mu'âveniyyetu's-Sekâfiyyetu li'l-Astânât er-Radaviyye.
- Muberrred, Ebu'l-'Abbâs Muhammed b. Yezîd (1999). *el-Muktezab*. thk. Hasan Hamed. Dâru'l-Kütubi'l-'İlmiyye.
- Mutlu, G. (2021). Türkçe-Arapça dil ilişkilerine tarihsel ve güncel bir bakış: Mardin Arapçası atasözleri örneği. *The Journal of Mesopotamian Studies*, 6 (2), 179-202.
- Nebîle, İ. (ts.). *Eşkâlu't-ta'bîr fî'l-edebi's-şa'bî*. Dâru'n-Nehdati Mısır.
- Oy, A. (1972). *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ökten, A. İ. (2017). *Anadolu'nun Sırlı Aynası Arap Aleviler (Nusayriler)*. Karahan Kitabevi.
- Önel, A. (2016). *Harran Araplarında dil ve edebiyat bağlamında Arapça meseller ve tahlilleri*. Yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, Y. (2021). *Tarsus Araplarının Sözlü Edebiyatı*. Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr (2014). *el-Muzhir fî 'ulûmi'l-luğati ve enva'uhâ*. thk. Fuâd Ali Mansûr. Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
- Tavîl, Muhammed Emin Gâlip (2000). *Arap Alevilerinin Tarihi: Nusayriler*. çev. İsmail Özdemir. Chiviyazıları Yayınevi.
- Türkan, H. K. (2015). *Hatay Yöresi Arap Alevileri Folkloru*. Doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Winter, S. (2016). *A history of the Alawis: From Medieval Aleppo to the Turkish Republic*. Princeton University Press.

Yüceol Özezen, M. (2016). Çukurova Arapçasına Türkçeden geçmiş fiil kökleri. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (3), 195-214.

Sözlü Kaynaklar

K1. Süleyman B., 80 yaş, Aliefendioğlu, Tarsus, Haziran 2018.

K2. Nuri B., 51 yaş, Atalar, Tarsus, Ekim 2019.

K3. Semire S., 64 yaş, Mantaş, Tarsus, Temmuz 2018.

K4. Atahan A., 50 yaş, Atalar, Tarsus, Mayıs 2018.

K5. Muna K., 58 yaş, Cumhuriyet, Tarsus, Ekim 2019.

K6. Keriman I., 64 yaş, Yeşiltepe, Tarsus, Mayıs 2018.

K7. Esin S., 68 yaş, Aliefendioğlu, Tarsus, Ekim 2019.

K8. Selma D., 59 yaş, Bahçe, Tarsus, Temmuz 2020.

K9. Ali Fuat Y., 52 yaş, Atalar, Tarsus, Mayıs 2018.

K10. Zehra Ç., 64 yaş, Mantaş, Tarsus, Temmuz 2020.

K11. Asiye N., 57 yaş, Atalar, Tarsus, Ekim 2019.

K12. Nevzat Ç., 63 yaş, Yeşiltepe, Tarsus, Temmuz 2018.

K13. Mithat Ş., 59 yaş, Yeşiltepe, Tarsus, Ocak 2019.

K14. Süleyman G., 70 yaş, Yeşilkuyu, Tarsus, Mayıs 2018.

K15. Selma N., 51 yaş, Duatepe, Tarsus, Haziran 2018.

K16. Hatice A., 50 yaş, Yeşil, Tarsus, Haziran 2018.

K17. Kişisel Görüşme, Tarsus, 2019.

K18. Ramazan Ö., 60 yaş, Musalla, Tarsus, Ekim 2019.

K19. Mehmet Ç., 57 yaş, Musalla, Tarsus, Mart 2019.

K20. Mahide C., 64 yaş, Yeşiltepe, Tarsus, Temmuz 2018.

K21. Kişisel Görüşme, Tarsus, 2019.

K22. Müzeyyen Ç., 70 yaş, Yeşiltepe, Tarsus, Mayıs 2018.

K23. Rabiye H., 58 yaş, Atalar, Tarsus, Mayıs 2018.

K24. Kişisel Görüşme, Tarsus, 2019.

K25. Hayriye U., 72 yaş, Aliefendioğlu, Tarsus, Ekim 2019.

K26. Hayriye Ö., 50 yaş, Yeşilkuyu, Tarsus, Eylül 2019.

K27. Gülümser T., 67 yaş, Atalar, Tarsus, Temmuz 2020.

K28. Güner B., 48 yaş, Yeşiltepe, Tarsus, Mayıs 2018.

K29. Meryem A., 70 yaş, Mantaş, Tarsus, Haziran 2018.

K30. Bedia M., 69 yaş, Yeşilkuyu, Tarsus, Temmuz 2018.

K31. Hamiyet Y., 69 yaş, Yeşiltepe, Tarsus, Ocak 2019.

- K32. Sebiha H., 72 yaş, Yeşil, Tarsus, Ekim 2019.
- K33. Yıldız L., 71 yaş, Aliefendioğlu, Tarsus, Mayıs 2018.
- K34. Semire K., 69 yaş, Atalar, Tarsus, Aralık 2019.
- K35. Gülistan H., 76 yaş, Yeşiltepe, Tarsus, Ocak 2019.
- K36. Kişisel Görüşme, Tarsus, 2018.
- K37. Süreyya T., 68 yaş, Duatepe, Tarsus, Temmuz 2018.
- K38. Kişisel Görüşme, Tarsus, 2019.
- K39. Mihriban Ç., 61 yaş, Aliefendioğlu, Tarsus, Mayıs 2018.
- K40. Nilay M., 56 yaş, Duatepe, Tarsus, Mayıs 2018.
- K41. Hülya Y., 65 yaş, Yeşilkuyu, Tarsus, Ekim 2019.
- K42. Kişisel Görüşme, Tarsus, 2018.
- K43. Selahattin Y., 48 yaş, Aliefendioğlu, Tarsus, Mayıs 2018.
- K44. Muhterem Y., 77 yaş, Aliefendioğlu, Tarsus, Mayıs 2018.
- K45. Aysel M., 58 yaş, Duatepe, Tarsus, Eylül 2019.
- K46. Leyla Z., 60 yaş, Atalar, Tarsus, Temmuz 2019.
- K47. Gülden C., 46 yaş, Aliefendioğlu, Tarsus, Mayıs 2019.
- K48. Meryem Ö., 63 yaş, Yeşil, Tarsus, Temmuz 2018.
- K49. Emel A., 59 yaş, Duatepe, Tarsus, Şubat 2019.
- K50. Sevinç K., 50 yaş, Yeşiltepe, Tarsus, Temmuz 2020.
- K51. Semiha K., 64 yaş, Yeşiltepe, Tarsus, Mayıs 2018.